

ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ Π. ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΟΥ

Η ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΩΝ ΟΡΘΟΔΟΞΩΝ ΣΤΟ ΠΣΕ
ΥΠΟ ΤΟ ΦΩΣ ΤΩΝ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ
ΤΗΣ ΕΙΔΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΚΑΙ Η ΘΕΜΑΤΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΙΔΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ
ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΩΝ ΟΡΘΟΔΟΞΩΝ ΣΤΟ ΠΣΕ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ CEMES

Αφιερώνεται οφειλετικώς
στην Α.Θ.Παναγιώτητα τον
Οικουμενικό Πατριάρχη κ.κ. Βαρθολομαίο

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

«Θα πρέπει να επιδιώκουμε την ενότητα, ή την επανένωση (των χριστιανών ή των Εκκλησιών), όχι γιατί κάτι τέτοιο θα μας έκανε αποτελεσματικότερους, ή θα μας έδινε καλύτερα εφόδια, στο έργο της ιεραποστολής, αλλά γιατί η ενότητα αποτελεί θεϊκή επιταγή, τον θεϊκό σκοπό και το σχέδιο της Θείας Οικονομίας, γιατί η ενότητα ανήκει στην ίδια την ουσία του χριστιανισμού (π. Γεώργιος Φλορόφσκυ)

«Η Ορθόδοξη Εκκλησία, η οποία ακαταπαύστως προσεύχεται «υπέρ της των πάντων ενώσεως», συμμετέχει στην Οικουμενική Κίνηση από την έναρξή της και έχει συμβάλει στο σχηματισμό και την περαιτέρω ανάπτυξή της. Στην πραγματικότητα, η Ορθόδοξη Εκκλησία, λόγω του οικουμενικού πνεύματος από το οποίο διακρίνεται, καθ' όλη τη διάρκεια της ιστορίας, αγωνίζεται για την αποκατάσταση της χριστιανικής ενότητας. Επομένως, η συμμετοχή στην Οικουμενική Κίνηση δεν είναι καθόλου ξένη προς τη φύση και την ιστορία της Ορθόδοξης Εκκλησίας, αλλά αποτελεί συνεπή έκφραση της αποστολικής πίστεως μέσα σε νέες ιστορικές συνθήκες και για την αντιμετώπιση νέων υπαρξιακών αιτημάτων». Με αυτά τα λόγια το 1986 όλες οι Ορθόδοξες Εκκλησίες στην Γ' Πανορθόδοξη Προσυνοδική Διάσκεψη, η οποία έλαβε χώρα στο Chambésy της Ελβετίας, επαναβεβαίωσαν την ενεργό συμμετοχή τους στην Οικουμενική Κίνηση, και τον κατ' εξοχήν φορέα του πολυμερούς οικουμενικού διαλόγου, το Παγκόσμιο Συμβούλιο Εκκλησιών.

Η συμμετοχή όμως των Ορθοδόξων στο Παγκόσμιο Συμβούλιο Εκκλησιών, με την πάροδο των ετών δημιούργησε μια σειρά από προβλήματα, τα οποία σε ορισμένες περιπτώσεις άπτονταν της αυτοσυνειδησίας της Ορθόδοξης Εκκλησίας. Ιδιαίτερα, μάλιστα, οι συνθήκες που επικρατούσαν τα τελευταία χρόνια, έδιναν εύλογες αφορμές για ποικίλα αρνητικά σχόλια σε ορισμένους συντηρητικούς κύκλους της Ορθοδοξίας. Η κατάσταση αυτή οδήγησε ορισμένες αυτοκέφαλες εκκλησίες (Βουλγαρίας και Γεωργίας) να διακόψουν τη συμμετοχή τους στο ΠΣΕ και άλλες (κυρίως της Ρωσίας) να θέσουν υπό αίρεση τη συνέχιση της παρουσίας τους. Η κατάσταση αυτή – παρά την παραπάνω θεολογικά τεκμηριωμένη και επίσημα διακηρυγμένη θέση της Ορθόδοξης Ανατολικής Εκκλησίας – κυρίως επικεντρωνόταν σε μια σειρά θεμάτων, με κύρια αιχμή την εκκλησιολογία, την αντιμετώπιση ηθικών και κοινωνικών ζητημάτων, και την κοινή προσευχή (θέματα οπωσδήποτε βαθύτατα

θεολογικά), καθώς και το πρόβλημα συμμετοχής και ιδιότητας μέλους του ΠΣΕ και του τρόπου διεξαγωγής των εργασιών και λήψης αποφάσεων του μείζονος αυτού οικουμενικού οργανισμού (θέματα βεβαίως πρακτικά, αλλά με θεολογικές οπωσδήποτε προεκτάσεις).

Υπό αυτές τις συνθήκες και μετά από συντονισμένη πίεση σύνολης της Ορθοδοξίας, το Παγκόσμιο Συμβούλιο Εκκλησιών κατά την πρόσφατη Γενική του Συνέλευση το 1998 στη Χαράρε της Ζιμπάμπουε, συνέστησε μία Ειδική Επιτροπή, προκειμένου να μελετήσει το όλο πρόβλημα και να εισηγηθεί τη λήψη αναγκαίων μέτρων. Το τελικό κείμενο της εν λόγω επιτροπής έγινε πλήρως και σχεδόν ομόφωνα αποδεκτό κατά τη συνεδρίαση της Κεντρικής Επιτροπής του ΠΣΕ το 2002, ενώ μετά και τις αποφάσεις της συνόδου του Φεβρουαρίου του 2005 αναμένεται να επικυρωθεί και στις λεπτομέρειές του κατά την προσεχή ΓΣ του ΠΣΕ στο Πόρτο Αλέγκρε της Βραζιλίας το 2006.

Η παρούσα μελέτη ασχολείται με αυτήν ακριβώς την εξέλιξη στο σύγχρονο οικουμενικό διάλογο. Επιχειρεί μια πρώτη παρουσίαση της συγκρότησης και του ιστορικού των εργασιών της Ειδικής Επιτροπής του ΠΣΕ, καθώς επίσης και της θεματικής (εκκλησιολογία, συμμετοχή, διαδικασία λήψης αποφάσεων, ηθικά και κοινωνικά ζητήματα και κοινή προσευχή) του τελικού της κειμένου, επιχειρώντας παράλληλα, όπου κρίνεται σκόπιμο, και κάποια θεολογική αποτίμηση των προτάσεων της (κεφ. Β'). Η ελληνόγλωσση βιβλιογραφία της ιστορίας της Ορθόδοξης συμμετοχής στο ΠΣΕ και της συμβολή της στην Οικουμενική Κίνηση είναι, βεβαίως, πλούσια. Κρίναμε όμως σκόπιμη την έκθεσή της με πολλή συντομία (κεφ. Α'), ως εισαγωγή στην όλη προβληματική του υπό εξέταση θέματος. Τέλος, για την καλύτερη παρακολούθηση από το ελληνικό αναγνωστικό κοινό των προτάσεων και του ακριβούς προβληματισμού του ΠΣΕ παρουσιάζουμε σε παράρτημα τη μετάφραση του τελικού κειμένου της Ειδικής Επιτροπής του ΠΣΕ. Την ελληνική αυτή μετάφραση παραχωρήσαμε ήδη προς δημοσίευση στην δημιουργηθείσα αμέσως μετά την υιοθέτησή του από την Κεντρική Επιτροπή «Πηδαλιούχο Επιτροπή για τη συμμετοχή των Ορθοδόξων στο ΠΣΕ», καθώς και στην έκδοση της Συνοδικής Επιτροπής Διορθοδόξων και Διαχριστιανικών Σχέσεων της Εκκλησίας της Ελλάδος με τίτλο «Ορθόδοξη Θεολογία και Οικουμενικός Διάλογος» (Αποστολική Διακονία, Αθήνα 2005, σελ. 207εξ.).

Η εργασία μας αυτή δεν θα ήταν δυνατή χωρίς την ενθάρρυνση, την επιστημονική συνδρομή, αλλά και την ηθική και λοιπή συμπαράσταση συγκεκριμένων προσώπων, τους οποίους και καθηκόντως ευχαριστώ. Και πρώτα-πρώτα του πρωτεργάτη και θεμελιωτή της υγιούς οικουμενικής θεολογικής σκέψης στον τόπο μας, του ομότιμου καθηγητή κ. Νικολάου Ματσούκα, ο οποίος δέχτηκε να αναλάβει ως σύμβουλος την επιστημονική παρακολούθηση της έρευνάς μου μέχρι τη συνταξιοδότησή του. Ακολουθώντας, χάριτας οφείλω στον νυν σύμβουλο καθηγητή μου κ. Γεώργιο Ματζέλο, τόσο για την επιστημονική καθοδήγηση κατά το μεγαλύτερο μέρος της έρευνάς μου και τις πολύτιμες συμβουλές του, όσο και για την υπομονή του να ανεχθεί τις πολλαπλές παράλληλες οικουμενικές ενασχολήσεις μου. Θα ήθελα επίσης να ευχαριστήσω τον Αναπληρωτή Γενικό Γραμματέα του ΠΣΕ κ. Γεώργιο Λαιμόμouλο, εκτελεστικό γραμματέα της Ειδικής Επιτροπής, για τις ενέργειές του να προσληφθώ ως προσωρινό στέλεχος της νεολαίας (Youth Intern) στο ΠΣΕ ειδικά για

την Ειδική Επιτροπή (και παράλληλα για το τμήμα «Πίστη και Τάξη»), και με τον τρόπο αυτό να μετάσχω στις κρίσιμες κατά το τελευταίο στάδιο εργασίες της, αποκτώντας έτσι πολύτιμη και σχετική με το θέμα εμπειρία. Τέλος, αισθάνομαι υποχρέωση να εκφράσω τις ευχαριστίες μου και στο Οικουμενικό Πατριαρχείο, το οποίο με αποφασιστικότητα και υπευθυνότητα κατηύθυνε την πορεία της σημαντικής αυτής πανορθόδοξου πρωτοβουλίας στον ευαίσθητο τομέα του πολυμερούς οικουμενικού διαλόγου της Ορθόδοξης Εκκλησίας, από τη σύνοδο της Θεσσαλονίκης το 1998 μέχρι και σήμερα.

Ευελπιστούμε η προσπάθειά μας αυτή, αν και περιορισμένη, να προσθέσει πηγαίο υλικό και κάποιο θεολογικό προβληματισμό στην Ορθόδοξη θεολογική επιστήμη, κυρίως όμως να βοηθήσει το Ορθόδοξο ελληνικό αναγνωστικό κοινό στην κατανόηση της αμετάκλητης απόφασης της συντεταγμένης Ορθοδοξίας, η οποία διά των επισήμων οργάνων των ανά την οικουμένη Αυτοκέφαλων Ορθοδόξων Εκκλησιών συνεχίζει την ενεργό συμμετοχή της στο ΠΣΕ με στόχο την αποκατάσταση της ορατής ενότητας της Εκκλησίας του Χριστού, συμβάλλοντας με τον τρόπο αυτό στην πραγμάτωση της κυριακής επιταγής «*«[ί]να ρα, πτεϊ ε]ν w=σιν»»* (Ιω 17:21).

Οι προτάσεις της Ειδικής Επιτροπής ανοίγουν, πιστεύουμε, νέους ορίζοντες τόσο για την κοινή πορεία των χριστιανών προς την ορατή ενότητα, όσο κυρίως για την απρόσκοπτη και αποτελεσματική μαρτυρία των Ορθοδόξων στην Οικουμενική Κίνηση, στην παγκόσμια ιεραποστολή, και κυρίως στον διεξαγόμενο στα πλαίσια του ΠΣΕ πολυμερή οικουμενικό διάλογο [2005].

Πέρασαν 10 χρόνια από την πρώτη φωτοτυπική έκδοση της παρούσας εργασίας, η οποία υποβλήθηκε και υποστηρίχθηκε στο μεταπτυχιακό πρόγραμμα του Τμήματος Θεολογίας του ΑΠΘ. Η παρούσα πανομοιότυπη έκδοση, την οποία επιμελήθηκε το Κέντρο Οικουμενικών, Ιεραποστολικών και περιβαλλοντικών Μελετών «Μητροπολίτης Παντελεήμων Παπαγεωργίου» (CEMES), το οποίο και ευχαριστώ από καρδιάς, κρίθηκε αναγκαία, από τη στιγμή που η Α.Θ.Π. ο Οικουμενικός Πατριάρχης κ. Βαρθολομαίος πήρε την πρωτοβουλία να εισηγηθεί πέρσι τον Μάρτιο (2014) κατά την Σύνοδο των Προκαθημένων των Ορθοδόξων Αυτοκεφάλων Εκκλησιών (η οποία και συναίνεσε ομόφωνα) την σύγκλιση Πανορθόδοξου Συνόδου τον Μάιο του 2016.

Η Σύνοδος αυτή των Προκαθημένων αποφάσισε την υιοθέτηση της μεθόδου λήψεως αποφάσεων, τόσο κατά το προκαταρκτικό όσο και κατά το τελικό στάδιο, με «συναίνεση» (consensus), την μέθοδο δηλαδή την οποία ουσιαστικά οι Ορθόδοξοι είχαν απαιτήσει, και ουσιαστικά επέβαλαν στους πολυμερείς διαλόγους, πρωτοστατούσης μάλιστα της Ρωσικής αντιπροσωπείας, όπως και προσωπικά διαπίστωσα κατά την παρουσία μου ως επιτελικού στελέχους της νεολαίας του ΠΣΕ (youth intern) κατά το τελευταίο στάδιο (2001-2002) της Ειδικής Επιτροπής για την Συμμετοχή των Ορθοδόξων στο ΠΣΕ.

Αν κατά την πρώτη φωτοτυπική έκδοση υποστήριζα ότι «οι προτάσεις της Ειδικής Επιτροπής ανοίγουν...νέους ορίζοντες τόσο για την κοινή πορεία των χριστιανών προς την ορατή ενότητα, όσο κυρίως για την απρόσκοπτη και αποτελεσματική μαρτυρία των Ορθοδόξων στην Οικουμενική Κίνηση, στην παγκόσμια ιεραποστολή, και κυρίως στον διεξαγόμενο στα πλαίσια του ΠΣΕ πολυμερή

οικουμενικό διάλογο» (2005), σήμερα αποδεικνύεται ότι το ίδιο ακριβώς ισχύει και για την «ενότητα» της Ορθόδοξης Εκκλησίας, αλλά και την «αποτελεσματική μαρτυρία» της στο σύγχρονο κόσμο. Κι αυτό, γιατί άρχισε να διαφαίνεται κάποια παρερμηνεία του όρου «συναίνεση» (consensus) και της λειτουργίας της ως αποκλειστικής μεθόδους λήψεως αποφάσεων, άλλοτε γιατί εκλαμβάνεται ως ισοδύναμη με την «ομοφωνία», όπως τεχνηέντως παρουσιάζεται στις περισσότερες μεταφράσεις στα ελληνικά των διαφόρων πληροφοριακών δελτίων, και άλλοτε ταυτίζεται με την «αρνησικυρία» (veto), κάτι που βρίσκεται σε αναντιστοιχία με την μακραίωνη παράδοση της Ορθόδοξης Καθολικής Εκκλησίας.

Τυχόν παρερμηνεία της – δευτερεύουσας αυτής διαδικαστικής, πλην όμως ουσιαστικής – λεπτομέρειας κατά την λήψη αποφάσεων στην πολλά υποσχόμενη Αγία και Μεγάλη Πανορθόδοξη Σύνοδο μπορεί να επηρεάσει αρνητικά και τον προφητικό χαρακτήρα της Ορθόδοξης χριστιανικής μαρτυρίας. Γι' αυτό και θεώρησα χρήσιμη την διακίνηση μέσω των εκδόσεων CEMES των αποφάσεων της Ειδικής Επιτροπής (Special Committee), τις οποίες άλλωστε οι ίδιες σχεδόν αντιπροσωπείες των Ορθοδόξων Αυτοκεφάλων Εκκλησιών διατύπωσαν πριν από 15 περίπου χρόνια [2015].

Αναστασία Π. Βασιλειάδου

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	5
----------------------	----------

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ.....	9
-------------------------	----------

Κεφάλαιο Α

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΣΤΟ ΠΣΕ

1. Οι απαρχές της Οικουμενικής Κίνησης ως την ίδρυση του ΠΣΕ και η Ορθόδοξη συμβολή.....	17
2. Η Ορθόδοξη συμμετοχή στο Παγκόσμιο Συμβούλιο Εκκλησιών μέσα από τις Γενικές Συνελεύσεις του	23
α. Η Α' Γενική Συνέλευση (Αμστερνταμ 1948)	24
β. Η Β' Γενική Συνέλευση (Εβανστον, 1954)	25
γ. Η Γ' Γενική Συνέλευση (Νέο Δελχί, 1961)	26
δ. Η Δ' Γενική Συνέλευση (Ουψάλα, 1968)	28
ε. Η Ε' Γενική Συνέλευση (Ναϊρόμπι, 1975)	29
στ. Η ΣΤ' Γενική Συνέλευση (Βανκούβερ, 1983)	30
ζ. Παράρτημα: Οι Ορθόδοξοι και το ΒΕΜ	34
η. Η Ζ' Γενική Συνέλευση (Καμπέρρα, 1991)	37
θ. Η Η' Γενική Συνέλευση (Χαράρε, 1998)	38
3. Τα προβλήματα της συμμετοχής των Ορθοδόξων στο ΠΣΕ	41

Κεφάλαιο Β

Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΩΝ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΚΑΙ Η ΘΕΜΑΤΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΙΔΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΩΝ ΟΡΘΟΔΟΞΩΝ ΣΤΟ ΠΣΕ

1. Η δημιουργία και η πορεία των εργασιών της ΕΕ	47
α. Το ιστορικό και το σκεπτικό της δημιουργίας της ΕΕ	47
β. Η πορεία των εργασιών της ΕΕ	49
(i) Η εναρκτήρια συνεδρίαση της ΕΕ στο Morges της Ελβετίας	49
(ii) Η συνέχιση των εργασιών της ΕΕ σε Δαμασκό, Vilemon και Κολυμπάρι...52	
(iii) Η κατάληξη των εργασιών της ΕΕ	55
2. Το πρόβλημα της εκκλησιολογίας του ΠΣΕ	57
α. Η εκκλησιολογική βάση των συζητήσεων της ΕΕ	57

β. Η παλαιότερη εκκλησιολογική προβληματική αναφορικά με την αναζήτηση της ορατής ενότητας της Εκκλησίας	59
γ. Η σύγχρονη εκκλησιολογική προβληματική στα πλαίσια του ΠΣΕ	61
δ. Προτάσεις για περαιτέρω διερεύνηση	62
3. Μορφές συμμετοχής στο ΠΣΕ και το πρόβλημα της αντιπροσώπευσης και της εισδοχής νέων μελών σ' αυτό	65
α. Η φύση του ΠΣΕ ως αδελφότητας εκκλησιών και η έννοια ιδιότητας μέλους	65
β. Το υπάρχον μοντέλο συμμετοχής στο ΠΣΕ	66
γ. Προγενέστερος προβληματισμός σχετικά με το ζήτημα της ιδιότητας μέλους και το πρόβλημα της παρούσας κατάστασης.....	68
δ. Η Ομάδα Μελέτης Ιδιότητας Μέλους του ΠΣΕ.....	71
ε. Τα θεολογικά και άλλα κριτήρια για τον προσδιορισμό της ιδιότητας μέλους του ΠΣΕ	71
στ. Οι τελικές προτάσεις της ΕΕ	72
4. Το πρόβλημα της διαδικασίας λήψης αποφάσεων στο ΠΣΕ	75
α. Η αναγκαιότητα αλλαγής στη διαδικασία λήψης αποφάσεων	76
β. Η πρόταση της ΕΕ για τον τρόπο λήψης αποφάσεων	79
γ. Άλλες προτάσεις της ΕΕ σχετικές με το ζήτημα της συναίνεσης	85
δ. Τα θετικά για τη συμμετοχή των ορθοδόξων σημεία της συναίνεσης..	88
5. Το πρόβλημα της αντιμετώπισης των συγχρόνων ηθικών και κοινωνικών ζητημάτων	91
α. Το πλαίσιο του προβλήματος	98
β. Το σκεπτικό της ΕΕ	93
γ. Το ιστορικό και κοινωνικό υπόβαθρο των ηθικών και κοινωνικών θεμάτων...	93
δ. Το αίτημα των Ορθοδόξων και οι προτάσεις της ΕΕ	94
6. Το πρόβλημα της κοινής προσευχής στις συνάξεις του ΠΣΕ.....	97
α. Η σπουδαιότητα της κοινής προσευχής στον οικουμενικό διάλογο	97
β. Τα εγγενή προβλήματα	100
(i) τα εκκλησιολογικά αίτια.....	101
(ii) τα θεολογικά αίτια.....	102
(iii) τα ιστορικά αίτια	103
γ. Τα θετικά αντισταθμίσιμα των ελλειμμάτων	105
δ. Το θεολογικό σκεπτικό της ΕΕ για κοινή προσευχή στις συνάξεις του ΠΣΕ.....	106
ε. Οι πρακτικές ρυθμίσεις της ΕΕ στο θέμα της κοινής προσευχής	107
στ. Από τη συμπροσευχή στην ομολογιακή και διομολογιακή κοινή προσευχή.....	109
ζ. Οι προτάσεις για την προετοιμασία κοινής προσευχής στις συνάξεις ΠΣΕ ...	112
Βιβλιογραφία	121

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Η αναβάθμιση της συμμετοχής των Ορθοδόξων στο ΠΣΕ (Το τελικό κείμενο

<i>της Ειδικής Επιτροπής για τη Συμμετοχή των Ορθοδόξων στο ΠΣΕ)</i>	131
<i>Σύντομο προλογικό σημείωμα</i>	133
<i>Οδηγός για την έκθεση</i>	134
<i>Τμήμα Α</i>	135
<i>Τμήμα Β</i>	139
<i>Τμήμα Γ</i>	155
<i>Παράρτημα Α: Ένα πλαίσιο για την κοινή προσευχή στις συνάξεις του ΠΣΕ</i>	157
<i>Παράρτημα Β: Λήψη αποφάσεων με συναίνεση (consensus)</i>	171
<i>Παράρτημα Γ: Πρόταση για τις αλλαγές στους κανονισμούς του ΠΣΕ</i>	185
<i>Παράρτημα Δ: Τα μέλη της Ειδικής Επιτροπής</i>	189

CEMES PUBLICATIONS